

References

1. Holub N. Interaktyvni metody u navchanni rytoryky / N. Holub // Ukrainska mova i literatura v shkoli. – 2009. – № 2. – S. 36–43.
2. Buriak V. Formuvannia u studentiv krytychnoho stylu myslenia / Vyshcha shkola. – 2007. – № 3. – S. 21–30.
3. Polat Ye. S. Novi pedahohichni ta informatsiini tekhnolohii v systemi osvity / Ye. S. Polat. – Kyiv : VTs «Akademiia», 2003. – 272 s.
5. Pometun O. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia / O. Pometun, O. Pyrozhenko. – Kyiv : A.S.K., 2005. – 192 s.
6. Prokopchuk L. V. Metod proektov pry yzuchenyy rytoryky v pedahohycheskom vuze / L. V. Prokopchuk, I. Ya. Zavalniuk // Pedahohycheskye ynnovatsyy–2017 : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, Vitebsk, 2017 / Viteb. derzh. u-t; redkol. : N. A. Rakova (vidp. red.) [ta in.]. – Vitebsk ; VDU im. P. M. Masherova. – S. 150–152.
7. Piast N. Y. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv na zaniattiakh z ukrainskoi movy (za profesiinym spriamuvanniam) / N. Y. Piast // Visnyk Vinnytskoho politekhnichnogo instytutu. – 2010. – № 1. – S. 96–102.
8. Symonenko T. V. Realizatsiia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia u protsesi formuvannia profesiinoi movnokomunikatyvnoi kompetentsii studentiv-filolohiv / T. V. Symonenko // Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia «Filolohichni nauky». – 2009. – Vyp. 169. – S. 181–186.
9. Surmin Yu. P. Metod analizu sytuatsii (case study) ta yoho navchalni mozhlyvosti / Yu. P. Surmin // Hlobalizatsiia i Bolonskyi protses: problemy i tekhnolohii : kolektyvna monohrafiia. – Kyiv : MAUP, 2005. – S. 175–199.
10. Cherednichenko H. L. Proetna metodyka navchannia inozemnoi movy v konteksti suchasnykh pedahohichnykh tekhnolohii [Elektronnyi resurs] / H. L. Cherednichenko, L. Yu. Shapran, L. I. Kunytsia / htht: //dspace.nuft.edu.ua./ jspui/bitstream/123456789/2067/1/13.pdf.

Неля Митько

(м. Вінниця)

УДК 37.091.33:811.161.2'374:821.161.2.09 «19»

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ В. СТУСА НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЛЕКСИКОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ДИДАКТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ЗАВДАНЬ І ПРИЙОМИ ЇХНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто значення текстового дидактичного матеріалу для формування мовленнєвих умінь і навичок майбутніх філологів, запропоновано вправи і завдання з лексикології для студентів філологічних спеціальностей, розроблені на основі текстів творів В. Стуса. Вправи передбачають спостереження над лексичними мовними явищами, визначення їх у тексті, характеристики, порівняння й зіставлення мовних явищ, аналіз тексту. Такі завдання сприяють розвитку мовлення студентів, формуванню вмінь користуватися лексичним багатством мови.

Ключові слова: *текст, дидактичний матеріал, мовленнєві вміння, комунікативна компетентність, лексикологія, вправи і завдання.*

Постановка проблеми. Формування мовленнєвих умінь і навичок особистості є однією з актуальних проблем у вітчизняній лінгводидактиці. Різноманітне використання текстового матеріалу як засобу навчання із значним дидактичним і виховним потенціалом є важливою ознакою мовленнєвої підготовки студентів. На важливості систематичної роботи з текстовим матеріалом, на потребі вдосконалення монологічного й діалогічного мовлення учнів і студентів наголошують лінгводидакти (О. Горошкіна, С. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, Л. Мамчур, М. Пентилюк, Т. Симоненкова). Методисти вважають текстовий дидактичний матеріал, добір якого доцільно здійснювати з урахуванням потреб майбутніх фахівців, основою для формування комунікативної компетентності майбутніх філологів. Усвідомлений добір дидактичного матеріалу сприяє доброму засвоєнню теоретичних положень, розвитку мислення, мовленнєвої пам'яті, мовного чуття [2, с. 34]. На заняттях із лексикології викладач теж працює з текстами, які насичені відповідними лексичними мовними явищами і виконують комунікативну функцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгводидакти наголошують на цінності уроків вивчення літератури, на яких учні проводять спостереження над зразковою щодо стилістичного оформлення мовою художніх творів, аналізують її і конструюють власні тексти наукового, публіцистичного й художнього стилів [1, с. 183]. С. Караман зазначає, що під час вивчення функціонування мовних одиниць у вербальних текстах носії мови оволодівають комунікативною функцією тексту, який є оптимальним засобом розвитку й удосконалення комунікативних умінь і навичок учнів. Сучасні дослідники переконані в доцільності навчання рідної мови й мовлення на текстовій основі і наполягають на тому, що в навчальному процесі потрібно найактивніше використовувати тексти [1, с. 195].

Дослідниця О. Кучерук описує вплив кращих зразків ефективного мовлення на розвиток мовно-естетичних смаків, пропонує завдання і вправи, спрямовані на опанування теорії й практики словесної майстерності [5].

Учені-методисти М. Пентилюк, О. Горошкіна, А. Нікітіна в «Концепції навчання української мови в системі профільної освіти» одним із принципів навчання мови в різних за профілем школах називають переважне використання філологічно орієнтованих текстів, зокрема текстів художньої літератури [3, с. 80].

М. Пентилюк, визначаючи лінгводидактичні перспективи навчання української мови в старшій школі, серед найголовніших завдань називає сприяння інтелектуальному й культурному зростанню через залучення до виражальних багатств української мови; сприяння в розвитку креативних якостей мовної особистості, творчої самостійності, формуванні дослідницьких умінь на основі копіткої роботи над прецедентними текстами з різних галузей науки і техніки, формування навичок аналізу таких текстів [6, с. 19].

Методист Т. Симоненкова, розглядаючи основні принципи та дидактичні умови розроблення перспективних технологій, що можуть бути ефективними під час реалізації лінгвокультурологічного підходу до навчання рідної мови, теж додає, що ефективним засобом реалізації такого підходу на уроках української мови в школі є робота з прецедентними феноменами (іменами, висловлюваннями, текстами) [7, с. 5].

Мовознавець О. Копусь у своєму дослідженні аналізує складники професійної мовленнєвої підготовки майбутніх філологів, з'ясовує зв'язок понять «текст» і «дискурс», визначає мовну, мовленнєву й комунікативну компетенції, звертаючи увагу на вміння, пов'язані з мовленнєвою діяльністю, з побудовою монологічних і діалогічних висловлювань у конкретній ситуації, відповідно до рівнів мовної компетенції учасників спілкування [4, с. 48].

Дослідниця Н. Кондратенко розглядає текстовий матеріал як засіб навчання з великим розвивальним, дидактичним і виховним потенціалом. Зауважує, що засвоєння студентами позалінгвальної інформації спричиняє усвідомлення, мотивоване опанування лінгвістичних відомостей, і навпаки, засвоєння мовних одиниць у їхніх функціях в умовах тексту допомагає адекватному сприйняттю дійсності [2, с. 34].

Мета і завдання статті. Мета нашої статті – запропонувати вправи і завдання з лексикології для студентів філологічних спеціальностей, розроблені на основі текстів творів В. Стуса. Для досягнення мети треба розв'язати такі **завдання**: узагальнити погляди лінгводидактів на значення текстового матеріалу як засобу навчання для формування в студентів професійної мовленнєвої компетенції; дібрати тексти творів В. Стуса з відповідними лексичними мовними одиницями; розробити вправи і завдання з лексикології, які зміцнять лексичні знання студентів і сформулюють уміння користуватися лексичним багатством мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критеріями добору текстів називають їхню новизну, емоційність, естетичність, виховний, лінгвокультурологічний потенціал.

Твори В. Стуса повною мірою відповідають таким вимогам. Тексти поезій є своєрідним емоційно-образним унаочненням для пізнання законів мови. Засвоєння мовної теми залежить від опори на текст, ефективного використання його розвивальних і дидактичних функцій.

Тексти дібрано з урахуванням наявності лексикологічних мовних явищ. Системне використання дидактичного матеріалу не тільки допомагає викладачеві виробити й удосконалити лексикологічні компетентності студентів, а й ознайомлює їх із різними творами поета.

Викладач пропонує для самостійної роботи вдома знайти у двох поезіях слова, ужиті в переносному значенні. Одній групі студентів запропоновано вірш «Увечері везли віолончель», другій – «Варіація». Із першого вірша виписано такі словосполучення: *запліталась порохом дорога* (2, с. 44), *бився волохатий жаль* (2, с. 44), *автострада тихла* (2, с. 44), *шастали колеса* (2, с. 44), *крихкотіли зорі на льоду* (2, с. 44), *виткався ставок* (2, с. 44), *жаб'ячий оркестр* (2, с. 44), *перехлюпи темних рук* (2, с. 44) тощо. У другому вірші студенти називають такі словосполучення: *незграбно кружеляють сосни* (2, с. 91), *промерзлий крик гаптує пні* (2, с. 91), *грудка виснажених снів* (2, с. 91), *шляхом шастали сузір'я* (2, с. 91), *давились коміром вітри* (2, с. 91), *кружеляв зболілий ліс* (2, с. 91) тощо.

Під час вивчення типів лексичних значень можна запропонувати такі вправи.

Знайти слова, ужиті в переносному значенні. З'ясувати значення, користуючись тлумачним словником. *Осліпле листя відчувало яр і палене збігало до потоку, брело стежками...* (2, с. 42). *Мені зоря сіяла нині вранці, устромлена в вікно* (2, с. 128). *Один лиш час і має совість: тече й тече, немов Дніпро* (2, с. 122). *Але й після цього досада не минає* (2, с. 115). *У сивій завірюсі голосінь ці грона болю, що падуть в глибіню, безсмертною бідною окошились* (2, с. 103). *О, тим і дорога мені – перегортаю сторінки книжок, іду в крамницю, слухаю Бортнянського – про тебе дума* (2, с. 46). *Сніг хоче спати. Влежаний, він вже не пам'ятає голубу дорогу з небес і до землі* (2, с. 52). *Присмеркові сутінки опали, сонну землю й душу оплели. Самоти згорьовані хорами геть мені дорогу замели* (2, с. 56).

Визначити вид переносних значень підкреслених слів. Назвати вид метафори за образністю (стерта, образна загальнономовна чи індивідуально-авторська), вид метонімії.

Натрудились руки: шумлять сади – там, де стриміли скелі (2, с. 390). *У Мар'їнці стоять кукурудзи* (2, с. 90). *Хай добавлять чи нехай відбавлять – не буде тут моєї і ноги.*

Піду на шахту (2, с. 90). *Рятуючись од сумнівів, б'ю телеграму собі самому* (2, с. 115). *Сонце йде за ліс* (2, с. 46). *Півні, мов лезом, морозне повітря прорізують...* (2, с. 58). *Весна йде несміливо. У лісі ледь перші проліски зойком вибухнули з-під снігу* (2, с. 59). *В проваллях ночі, коли Київ спить, а друга десь оббріхують старанно, склепить очей не можу ні на мить* (2, с. 85). *Пустіть мене в просмолене дитинство* (2, с. 84). *Там ридає Україна над головою сина: прощавай* (2, с. 96). *Око обережно обмацує дорогу між проваль* (2, с. 78).

Студенти отримують завдання для самостійної роботи вдома виписати з поезій В. Стуса приклади різних видів переносних значень. Із творів поета подають такі приклади метафор: *Так тонко-тонко сни мене вели повз кучугури й урвища – додому, туди, назустріч горю молодому, де в кілька вод мої жалі текли устами матері, дружини, сина* («Так тонко-тонко сни мене вели») (2, с. 324); *І світло випурхнуло птахом і розпластало два крила над віковим страпатим страхом жалкого як голки зела* («Посоловів од співу сад») (2, с. 199); *Пахтять кульбаби золоті меди, і, ніби хмарка буриштинова, бджоли злітаються до мене знадокола* («Пахтять кульбаби золоті меди») (2, с. 102); *Ти снишся мені – і сміється дорога, і сон, ніби сонях, пішов у танок* («Ти снишся мені – і сміється дорога») (2, с. 121).

У поезіях знаходять такі приклади метонімії: *Церква святої Ірини криком кричить із імлі* («Церква святої Ірини») (2, с. 152); *В плечі штовхають нас автомати* («Уже Софія відструменіла...») (2, с. 320); *На всерозхресті люті і жаху, на всепрозрінні смертного скрику дай, Україно, гордого шляху, дай, Україно, гордого лику!* («Уже Софія відструменіла...») (2, с. 320). Студенти подають знайдені у творах приклади синекдохи: *Нехай рука напише лиш те одне, що серцю наймилише* («Марієнбадська елегія») (2, с. 390); *Колеса глухо стукотять, мов хвиля об паром, стрічай, товаришу Хароне, з лихом і з добром* («Колеса глухо стукотять») (2, с. 106); *Нехай гризуть дніпрові гострі кручі моє зболіле серце* («Останній лист Довженка») (2, с. 84); *Побачив, що біля моїх дверей зупинилось дві ноги, дві руки й тулуб* («Я знав майже напевно...») (2, с. 90).

Вивчаючи парадигматичні відношення в лексиці, студенти виконують такі завдання.

Знайти постійні й контекстуальні синоніми. Визначити типи постійних синонімів.

А світ весь витих, витух, відпалав, не вгамувавши вікової спраги (2, с. 71); *І дерева, як тіні предковічні, мене до себе кличуть і зовуть* (2, с. 84); *Чи людська добрість – тільки доти добрість, поки без сил, без мужності, без прав запомогти, зарадити, вступитись, стражденного в нещасті прихистить, і зважитись боротися, щоб жити, і зважитись померти, аби жити?* (2, с. 86); *Вже відбриніло, відквітло, відгасло, відграло навкруг* (2, с. 99); *Сто чорних тіней довжаться, ростуть і вже як ліс соснової малечі устріч рушають* (2, с. 120).

Виписати з поезії «Ця п'єса почалася вже давно» антоніми. Назвати постійні й контекстуальні антоніми. З'ясувати їхню стилістичну роль у творі.

Студенти виписують такі антонімічні слова: *сон – ява, йти – стояти, сміятися – плакати, актор – глядач, початок – кінець, раз єдиний – все життя, життя – смерть, радо – нерадо, наліво – направо, грішник – праведний, радіє – журиється, гнів – любов.*

Знаходячи у творах В. Стуса антоніми, студенти виписують такі рядки: *Шумуйте, весни – дні, ярійте, вечори, поранки, шліть нам усмішки лукаві!* (2, с. 94); *Ти ждеш іще народження для себе, а смерть ввійшла у тебе вже давно* (2, с. 97); *Я вже не знаю, чи я вже помер, чи живу, чи живцем помираю, бо вже відбриніло, відквітло, відгасло, відграло навкруг* (2, с. 99); *Регочи на кутні – буде легше (а як буде важче – теж не гріх)* (2, с. 56); *Ось він, довгожданий дощ. Як з решета. Заливає душу, всю в сльозах. Сто твоїх конань.*

Твоїх народжень. Страх як тяжко висохлим очам (2, с. 123); Невже сподієшся колись дожити, щоб мовити чеканню. Все. Ми квити. Ти забираєш, буцім-то даєш (2, с. 121).

Розкриваючи поняття оксюмору, студенти ілюструють теоретичні положення такими рядками з поезій: *Ні – стояти. Тільки тут. У цьому полі, що наче льон. І власної неволі спізнати тут, на рідній чужині (2, с. 120); Ударив грім – і зразу шкереберть пішло життя. І ось ти – все, що снилось, як смертеіснування й життєсмерть (2, с. 264).*

На заняттях із вивчення запозиченої лексики студенти легко знаходять старослов'янізми в текстах віршів В. Стуса. Це можуть бути такі рядки: *Верби ридма благочестиво гнулися до ставу, і день крутився і терпко пах... (2, с. 66); І благодать – така ясна лягла мені на душу сумирену, що я збагнув блаженно: ота зоря – то тільки скалок болю, що вічністю протягий, мов огнем (2, с. 128); Блажен, хто тратити уміє, коли заходить час утрат, аби лишалася надія і виростала востократ, що білий світ – він завжди білий... (2, с. 134); Господи, гніву пречистого благаю – не май за зле. Де не стоятиму – вистою. Спасибі за те, що мале людське життя, хоч надією довжу його в віки. Вірою тузу розвіюю, щоб був я завжди такий, яким мене мати родила і благословила в світі (2, с. 135); Звелася длань Господня і кетяг піднесла над зорі великодні без ліку і числа (1, с. 84); З горя молодого сосна спливає ніччю, ніби щогла, а Бог шепоче спрагло: **Аз воздам!** (1, с. 85); Благословенні сходження і прірви і славен рідний і нищівний край (1, с. 92); На однакові квадрати поділили білий світ. Рівне право – всім **страждати** і один терпіти гніт (1, с. 95).*

Ознайомлюючись із стилістично забарвленою лексикою, студенти отримують завдання виписати з поезії «За літописом Самовидця» розмовну лексику, визначити розмовно-літературні, просторічні слова чи вульгаризми. У відповідях називають розмовно-літературне слово *божа*, просторічне *навіжений*, вульгаризми *скажені*, *гузня*, *бодай ви пропали*. Викладач добирає тексти творів поета, які б сприяли засвоєнню знань з теми «Стилістичні шари української лексики».

Знайти в тексті розмовні слова, визначити їхній різновид.

В проваллях ночі, коли Київ спить, а друга десь оббріхують старанно, склепить очей не можу ні на мить, він, як зоря, проміниться з туману, але мовчить... (1, с. 14); Прости мені недільний мій Хрещатик, що, сівши сидьма, ці котли топлю в оглухлій кочегарці. Що терплю, коли вже ні терпіти, ні мовчати не можу, що читаючи люблю твоїх Орхана, Незвала і Данте, в дев'яте коло прагнучи стремлю (1, с. 14); Сидять по шпарах всі мужі хоробрі, всі правдолюби, чорт би вас побрав (1, с. 14); Усесвіт – не спить. Він ворухиться, вовтузиться, тузаний хвацько під боки мороками спогадів (1, с. 80); Посоловів од співу сад, од солов'їв і од насад (1, с. 92); Хлющить вода. І сутінь за вікном. Прищухлі айстри вгорнуто у морок (1, с. 92); Іди в кубельце спогаду – зогрійся! Хай зашпори від серця відійдуть (1, с. 94).

Викладач пояснює поняття неологізму, наводячи уривки поезій В. Стуса: *Аби лиш подолати гнів, сторозтриклятий гнів здолати, я б поіменно міг назвати усіх братів, усіх катів (1, с. 83); П'янке бездоння лащить до ніг. Криваво рветься з нього вороння майбутнього. Летить крилатозезо понад провалля яру, рине впрост на вутлу синь, високогорлі сосни і на пропащу голову мою (1, с. 82); Струмуй, ясна водо! Ти смолокрила хмаро, благослови мене (1, с. 148); О білий світе сторчоголовий, опріч опричнин – куди подітись? Кошлатий обрій вороноокий йде берегами ридай-ріки (1, с. 120).*

Для характеристики діалектної лексики викладач може запропонувати такі уривки: *Як тихо на землі! Як тихо! І як нестерпно – без небес! Пантрує нас за лихом лихо, щоб і не вмер і не воскрес (1, с. 89); Тінь – **трембітає** наді мною і в кожен слід ступає тінь (1, с. 83);*

Високий, як зойк, тонкогорлий співак став ширяти над тілом своїм. Дух підноситься д'гори (1, с. 125); *Ущухло серце джерела криниця тьмяна обміліла і висхла. Як душа зболіла!* (1, с. 142); *Як лев, що причаївся в хащах обр'ю, заки й зблудив, отак і я від тебе далію, наближаючись* (1, с. 127).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Такий дидактичний матеріал розвиває мовлення студентів, дає змогу викладачеві поглибити знання складних мовних явищ. Вправи уможливають збагачення мовлення студентів власне українською лексикою, формування вмінь користуватися лексичним складом мови. У подальшому плануємо розробити систему вправ і завдань до кожної теми розділу «Лексикологія», що, зі свого боку, сприятиме формуванню в студентів відповідних мовленнєвих умінь і навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / С. О. Караман. – Київ : Ленвіт, 2000. – 272 с.
2. Кондратенко Н. Текст як засіб формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології / Н. Кондратенко // Українська мова і література в школах України. – 2018. – № 1. – С. 34–36.
3. Концепція навчання української мови в системі профільної освіти / М.І. Пентиліук, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2006. – № 9–10. – С. 76–84.
4. Копусь О. Концептуальні підходи до розроблення змісту й організації процесу формування у майбутніх магістрів-філологів професійної мовленнєвої компетенції / О. Копусь // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 2. – С. 46–51.
5. Кучерук О. Формування комунікативної особистості у процесі вивчення риторики / О. Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 6. – С. 7–11.
6. Пентиліук М. Лінгводидактичні перспективи навчання української мови в системі профільної освіти / М. Пентиліук // Українська мова і література в школах України. – 2014. – № 4. – С. 18–23.
7. Симоненкова Т. Лінгвокультурологічний аспект навчання рідної мови / Т. Симоненкова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – № 34–36 – С. 2–7.

ДЖЕРЕЛА

1. Стус В. Вікна в позапростір: Вірші, статті, листи, щоденник, записи / В. Стус. – Київ : Веселка, 1992. – 262 с.
2. Стус В. Палімпсест: Вибране / В. Стус. – Київ : Факт, 2006. – 432 с.

Митько Н. Использование произведений В. Стуса на занятиях по лексикологии украинского языка: дидактическое наполнение заданий и приемы их реализации

В статье рассмотрено значение текстового дидактического материала для формирования речевых умений и навыков будущих филологов, предложены упражнения и задания по лексикологии для студентов филологических специальностей, которые разработаны на основе текстов произведений В. Стуса. Упражнения предусматривают наблюдения над лексическими языковыми явлениями, определения их в тексте, характеристику сравнения и сопоставления одних языковых явлений с другими, анализ текста. Такие задания способствуют обогащению речи студентов собственно украинской лексикой, формированию умений пользоваться лексическими богатствами языка.

Ключевые слова: *текст, дидактический материал, речевые умения, коммуникативная компетентность, лексикология, упражнения и задания.*

Abstract

Myt'ko N. The use of V. Stus' works in classes on lexicology of the Ukrainian language: didactic content of tasks and methods of their implementation

The formation of speech and personal skills is one of the relevant problems in domestic linguistics. The diversified use of text-based material as a means of learning with significant didactic and educational potential is an important feature of student language training. The importance of systematic work with text-based material, the need to improve the monologue and dialogue speech of pupils and students are emphasized by linguists (O. Goroshkina, S. Karaman, O. Kopus', O. Kucheruk, L. Mamchur, M. Pentyliuk, T. Symonenkova). Methodologists consider text-based didactic material, the selection of which is appropriate to take into account the needs of future specialists, as the basis for the formation of communicative competence of future philologists. The conscious selection of didactic material contributes to the good learning of theoretical foundations, the development of thinking, speech memory, linguistic senses. In lexicology classes, the teacher also works with texts that are full of lexical language phenomena and have a communicative function.

The purpose of our article is to suggest exercises and tasks in lexicology for students of philological specialties, developed on the basis of texts written by V. Stus. To achieve the objective, the following tasks should be solved: how to summarize the views of the linguistic directives on the value of text material as a means of training for the formation of professional language competence among students; find the texts of V. Stus' works with the corresponding lexical linguistic units; select exercises and tasks in lexicology, that will reinforce lexical knowledge of students and develop the ability to use the lexical richness of the language.

The criteria for choosing texts are their novelty, emotional, aesthetic, educationality, linguistic and cultural potential. The works of V. Stus comply fully with such requirements. The lyrics are a kind of emotional-figurative explanation for the sophistication of the language laws. Learning of the language theme depends on the support of the text, the effective use of its developing and didactic functions.

Texts are selected based on the available lexical language phenomena. Systemic use of didactic material not only helps the teacher to develop and improve lexical competencies of students, but also familiarized them with various works of the poet. The observation of lexical language phenomena, their definition in the text, the characteristic of comparison and contrast of some linguistic phenomena with others, analysis of the text are provided by the exercises. Such didactic material develops students' speech, gives the teacher the opportunity to deepen knowledge of complex language phenomena. The tasks contribute to the enrichment of the students' speech in the actual Ukrainian vocabulary, the formation of the ability to use the lexical riches of the language. We plan to develop a system of exercises and tasks for each topic of the chapter "Lexicology", which will produce speech skills in further study.

Key words: *text, didactic material, speech skills, communicative competence, lexicology, exercises and tasks.*

References

1. Karaman S. O. *Metodyka navchannia ukraïnskoi movy v himnazii: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. osvity* / S. O. Karaman. – Kyiv : Lenvit, 2000. – 272 s.
2. Kondratenko N. *Tekst iak zasib formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv na zasadakh lingvokulturolohii* / N. Kondratenko // *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy*. – 2018. – № 1. – S. 34–36.

3. Kontsepsiia navchannia ukraïnskoi movy v systemi profilnoi osvity / M.I. Pentyliuk, O. M. Horoshkina, A. V. Nikitina // Ukraïnska mova i literatura v serednikh shkolakh, himnaziïakh, litseiakh ta kolehiumakh. – 2006. – № 9/10. – S. 76–84.

4. Kopus O. Kontseptualny pidkhody do rozroblennia zmistu i orhanizatsii protsesu formuvannia u maibutnikh mahistriv-filolohiv profesiinoi movlenniievoi kompetentsii / O. Kopus // Ukraïnska mova i literatura v shkoli. – 2011. – № 2. – S. 46–51.

5. Kucheruk O. Formuvannia komunikatyvnoi osobystosti u protsesi vyvchennia rytoryky / O. Kucheruk // Ukraïnska mova i literatura v shkoli. – 2003. – № 6. – S. 7–11.

6. Pentyliuk M. Lihvodydaktichni perspektyvy navchannia ukraïnskoi movy v systemi profilnoi osvity / M. Pentyliuk // Ukraïnska mova i literatura v shkolakh Ukrainy. – 2014. – № 4. – S. 18–23.

7. Symonenkova T. Lihvokulturolohichniy aspekt navchannia ridnoi movy / T. Symonenkova // Vychaiemo ukraïnsky movu ta literaturu. – 2011. – № 34/36. – S. 2–7.

*Олена Прищеп (Шегеда), Антоніна Плечко, Зоя Білошицька
(м. Житомир)*

УДК 811.161.2'27

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СПРИЙМАННЯ ЛЕКСЕМИ ПАТРІОТИЗМ УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ НИНІШНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ЧАСОПРОСТОРУ

У статті йдеться про особливості сприймання сучасною українською молоддю лексеми «патріотизм» в умовах нинішнього соціального часопростору, зокрема, й про гендерні відмінності в сприйманні цієї лексеми. Автори статті здійснили спробу дослідити шляхом асоціативного експерименту соціальні смисли, пов'язувані у свідомості української молоді із поняттям «патріотизм», та довести, що їхня поява зумовлена соціальним часопростором, у якому формується особистість молодої людини, змінами в житті українського суспільства, що відбулися за останні чотири роки і пов'язані із нинішньою ситуацією в країні. Матеріал статті базується на результатах асоціативного експерименту, у якому взяли участь 300 українських студентів. Автори статті пропонують власне бачення ментального та гендерного аспектів сприймання молодими людьми слова-стимулу «патріотизм» та доводять соціальну зумовленість рецептивної діяльності людської свідомості, зокрема, залежність сприймання слова як мовної одиниці від умов соціального часопростору.

Ключові слова: *соціальний часопростір, соціальні смисли, соціальний менталітет, асоціативний експеримент, патріотизм.*

Постановка проблеми. За нинішніх умов в Україні неминучим є процес перебудови системи цінностей, насамперед тих, що пов'язані із національним самоусвідомленням, громадянською позицією, котрі, зі свого боку, пов'язані з усвідомленням таких понять, як *народ, нація, мова, держава, патріотизм*. Ця стаття є спробою дослідити особливості, зокрема й гендерні, сприймання українською молоддю лексеми *патріотизм* у 2014 та 2018 роках, здійснити порівняльний аналіз отриманих результатів та описати на підставі отриманих відомостей соціальний менталітет, що відображає систему смислоцінностей